
Ιστορία Προσανατολισμού

Εκφωνήσεις

Θέμα Α1

Να δώσετε το περιεχόμενο των ακόλουθων όρων:

- Σώμα δημοφρουρών
- Λαϊκό κόμμα
- Ανώτατη Διεύθυνση Περιθάλψεως
- Υπηρεσία Ανοικοδομήσεως Ανατολικής Μακεδονίας

Θέμα Α2

Να εξηγήσετε σύντομα

- Τους λόγους για τους οποίους οι Έλληνες και οι Αρμένιοι αποτέλεσαν τους κύριους στόχους του διωγμού του 1914 από τους Τούρκους.
- Τις εξελίξεις στα Βαλκάνια κατά το 1908 και την επίδρασή τους στην πορεία του Κρητικού Ζητήματος.

Θέμα Α3

i) Να αναφέρετε ονομαστικά τα αίτια της επανάστασης του Θερίσου

ii) Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα με τις αφορμές που οδήγησαν στην επανάσταση του Θερίσου

- 18 Μαρτίου 1901
- Τέλος 1904
- 26 Φεβρουαρίου 1905

Θέμα Β1

i) Η δομή και ο χαρακτήρας του Κόμματος των Φιλελευθέρων.

ii) Να αντιστοιχίσετε τα αιτήματα και τις θέσεις στη στήλη Α με τα κόμματα και τις πολιτικές ομάδες στη στήλη Β.

A	B
1) Εκσυγχρονισμός του κράτους σε όλους τους τομείς	α) Σοσιαλιστικό Εργατικό Κόμμα Ελλάδας
2) Δικτατορία του προλεταριάτου	β) Αντιβενιζελικά κόμματα
3) Εθνικοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της χώρας	γ) Κόμμα Φιλελευθέρων
4) Αναγνώριση του δικαιώματος στο βασιλιά να επιβάλλει την άποψή του	δ) «Κοινωνιολογική Εταιρία»

στην εξωτερική πολιτική

5) Κοινωνικοποίηση των μέσων | ε) Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας
παραγωγής

Θέμα Β2

Γιατί προκλήθηκε θύελλα αντιδράσεων μεταξύ των προσφύγων μετά τις ελληνοτουρκικές συμφωνίες του 1930 και ποια παράπονα εξέφραζαν συχνά για την αντιμετώπιση τους από το κράτος και τους γηγενείς κατοίκους του;

Θέμα Β4

Να αποτιμήσετε τη σημασία των προσφυγικών ρευμάτων κατά το 19^ο αιώνα για το νεοελληνικό κράτος.

Θέμα Γ1

Με βάση τα παραθέματα που ακολουθούν και τις γνώσεις που έχετε αποκομίσει από τη μελέτη των κεφαλαίων του σχολικού βιβλίου να παρουσιάσετε και να σχολιάσετε τις εκδηλώσεις βίας και φανατισμού που δημιουργήσαν χάσμα ανάμεσα στις δύο παρατάξεις κατά την περίοδο του Εθνικού Διχασμού και το πολιτικό κλίμα των ετών 1916 – 1920 που ακολούθησε.

Παράθεμα Α

«Της Αμύνης τα παιδιά» ένα τραγούδι – μια κυβέρνηση

Στην καρδιά του Α΄ παγκόσμιου πολέμου, το 1916, **και** για δέκα μήνες περίπου. η Θεσσαλονίκη υπήρξε πρωτεύουσα δεύτερου ελληνικού κράτους! Ήταν η «Προσωρινή κυβέρνηση της Τριανδρίας» που την συγκρότησαν ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης και ο στρατηγός Παναγιώτης Δαγκλής

Η δικαστική αυτή κυβέρνηση, που διέπονταν από αντιμοναρχική και πατριωτική ιδεολογία, ήταν αποτέλεσμα του κινήματος της Εθνικής Άμυνας, το οποίο οργανώθηκε από ντόπιους παράγοντες με στόχο να αποκατασταθεί η λαϊκή κυριαρχία και να απομακρυνθούν οι εξωτερικοί εχθροί που απειλούσαν τη Μακεδονία. Την Εθνική Άμυνα συγκρότησαν συνωμοτικά στα τέλη του 1915 στρατιωτικοί και πολιτικά πρόσωπα της Θεσσαλονίκης που αντιδρούσαν στην ουδέτερη αλλά στην ουσία στη φιλογερμανική στάση του Παλατιού, ήταν αντιμοναρχικοί, δημοκρατικοί και προσκείμενοι στον Ελευθέριο Βενιζέλο. Στους πρωτεργάτες της Εθνικής Άμυνας συγκαταλέγονταν οι Περ. Αργυρόπουλος, Αλεξ. Ζάννας, Κων. Αγγελάκης, Δημ. Δίγκας, Εμμ. Ζυμβρακάκης, Κων. Μαζαράκης κ.α. Σε σύντομο χρόνο βγήκαν δημόσια και σε συγκεντρώσεις και συλλαλητήρια πρόβαλαν στον κόσμο τους εθνικούς σκοπούς και τους λόγους της συγκρότησής της. Ιδιαίτερα τόνιζαν «τους κινδύνους πλήρους αφανισμού της ελληνικής φυλής» εξαιτίας του βασιλικού θεσμού και των αντεθνικών ενεργειών και της αδράνειας του βασιλιά. Οι Βούλγαροι ήδη είχαν εισβάλλει στη Μακεδονία και οι Ιταλοί απειλούσαν την Ήπειρο. Μπροστά σ' αυτήν την έκρυθμη κατάσταση ο βασιλιάς και η κυβέρνηση των Αθηνών αδρανούσαν και τηρούσαν ουδέτερη στάση. Τότε η επιτροπή του κινήματος έπεισε τον Ελευθέριο Βενιζέλο να αναλάβει την αρχηγία

της Εθνικής Άμυνας και με τους δύο βασικούς συνεργάτες του ήρθε στη Θεσσαλονίκη και εγκατέστησε το Σεπτέμβριο του 1916 τη δεύτερη κυβέρνηση της χώρας. Το πατριωτικό κίνημα εκδηλώθηκε όταν ο στρατηγός της Στρατιάς της Ανατολής Σαράιγ κήρυξε στη Θεσσαλονίκη στρατιωτικό νόμο και αξίωσε να φύγουν τα ελληνικά στρατεύματα από την πόλη προτείνοντας την εγκατάσταση στην πόλη σερβικού στρατού...

Οι στόχοι

Σύμφωνα με τη δήλωση των κινηματιών «η επανάσταση της Θεσσαλονίκης δεν είναι κίνημα προς αποχωρισμόν εκ της μητρός Ελλάδος, αλλά τουναντίον αποβλέπει εις την στρατιωτικήν ενίσχυσιν της χώρας προς εκδίωξιν των βαρβάρων επιδρομέων...». Βέβαια το κίνημα, παρά τα τελικά εθνικά οφέλη, ήταν ένας εθνικός διχασμός με αρνητικές επιπτώσεις στα εθνικά συμφέροντα και την οικονομία αλλά και την ενότητα του ελληνικού λαού, καθώς προκλήθηκαν συγκρούσεις μεταξύ εμπόλεμων μονάδων των δύο «κρατών» με βαριές απώλειες.

Η προσωρινή Κυβέρνηση της Τριανδρίας, η οποία δεν είχε πρωθυπουργό και ασκούσε συλλογική εξουσία με τους τρεις ηγέτες, έδρασε στη Θεσσαλονίκη από τις 26 Σεπτεμβρίου του 1916 ως τις 14 Ιουνίου του 1917, ενώ η πόλη αποτελούσε το κέντρο του Μακεδονικού Μετώπου, των συμμάχων της Αντάντ, Άγγλων και Γάλλων, που πολεμούσαν κατά του γερμανικού συνασπισμού του Α' παγκόσμιου πολέμου.

Ανάμεσα στους «συμβούλους» που έπαιζαν το ρόλο των υπουργών της Τριανδρίας ήταν ο καθηγητής Νικόλαος Πολίτης στο υπουργείο Εξωτερικών, ο Εμμ. Ζυμβρακάκης στο Στρατιωτικών, στο Δικαιοσύνης ο Δ. Δίγκας, στο Εσωτερικού Αποικισμού ο Ανδρέας Μιχαλακόπουλος, στο Εθνικής Οικονομίας ο Θ. Κουτούπης, στο Εσωτερικών ο Θ. Σοφούλης κ.ά.

Μια από τις πρώτες ενέργειες της Τριανδρίας ήταν να οργανώσει και να εξοπλίσει μονάδες στρατού, που πήραν μέρος στα κοινά πολεμικά μέτωπα κατά των Βουλγάρων με τους συμμάχους, όπως στη μάχη του Σκρά και αλλού. Ο στρατός της Εθνικής Άμυνας οργανώθηκε με στρατολογήσεις, εθελοντές και αυτομολήσεις από το «στρατό των Αθηνών».

Τα οφέλη

Το κίνημα της Εθνικής Άμυνας είχε πατριωτικό στόχο, ξεκίνησε από τοπικούς πολιτευτές του Βενιζέλου και στρατιωτικούς, αλλά σύντομα το καθεστώς, ακόμη και η υπαλληλική διοίκηση της πόλης, στελεχώθηκε από κορυφαία στελέχη των Φιλελευθέρων από την υπόλοιπη Ελλάδα και αποτέλεσε τον οργανωμένο πυρήνα της δημοκρατίας κατά της μοναρχίας. Βέβαια, η οργάνωση της Εθνικής Άμυνας και η συγκρότηση της Προσωρινής Κυβέρνησης της Τριανδρίας έδρασε με τις πλάτες της Αντάντ και ενισχυόταν ανοιχτά από τα γαλλοβρετανικά στρατεύματα, στη διάθεση των οποίων έθεσε το δικό της στρατό.

Η κυβέρνηση της Τριανδρίας, με τον δημοκρατικό, κοινωνικό και προοδευτικό προσανατολισμό, βοήθησε ουσιαστικά τα εθνικά συμφέροντα μια και στάθηκε στο πλευρό των νικητών του Α' παγκόσμιου πολέμου και πήρε μέρος στη «μοιρασιά» με σημαντικά εδαφικά κέρδη στις τελικές συνθήκες.

Παράλληλα η «Προσωρινή Κυβέρνηση» συνέβαλε στην αλλαγή του πολιτικού σκηνικού και την αναβάθμιση της Θεσσαλονίκης και της Μακεδονίας. Είναι

χαρακτηριστικό ότι πολλά από τα διατάγματα και τα νομοθετήματά της (γύρω στα πεντακόσια!) διατηρήθηκαν ως νόμοι του ελληνικού κράτους, μια και η κυβέρνηση Βενιζέλου που ακολούθησε στην Αθήνα, θεωρήθηκε ως κρατική συνέχεια. Πολλά διατάγματα, που αφορούν όλους τους τομείς της πολιτείας και κοινωνίας, επικυρώθηκαν από την ελληνική βουλή του 1917 κι έγιναν νόμοι του κράτους. Η αγροτική και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, αν και δεν ολοκληρώθηκε, ξεκίνησε από την κυβέρνηση της Τριανδρίας. Η καθιέρωση της δημοτικής γλώσσας στο Δημοτικό ξεκίνησε από τη Θεσσαλονίκη. Η πόλη γενικά βοηθήθηκε από το καθεστώς του Βενιζέλου, ο οποίος εξαιτίας και των στενών σχέσεων που είχε με τη Θεσσαλονίκη βοήθησε θεσμικά και οικονομικά για να ανακουφιστεί η πόλη από τη μεγάλη πυρκαγιά του Αυγούστου του 1917.

Παράθεμα Β

Το τραγούδι «Της Αμύνης τα παιδιά»

Οι αρχικοί στίχοι του τραγουδιού ήταν:

«Ο Μακεδών»

Για τα παιδιά, τη νέα τριανδρία
που έδωξε από την Αθήνα τα θηρία,
που έδωξε βασιλείς και βουλευτάδες,
τους ψευταράδες και τους μασκαράδες.

Και στην Άμυνα εκεί πολεμούν όλοι μαζί
πολεμάει κι ο Βενιζέλος που αυτός θα φέρει τέλος
ο Δαγκλής κι ο Κουντουριώτης θα μας φέρουν την ισότης.

Λοιπόν παιδιά του Ελληνικού στρατού μας
δείχτε το δρόμο στον νέο στρατηγό μας
τον ήρωα της Εθνικής Αμύνης
που πολεμάει κατά των Γερμανών.

Της Αμύνης τα παιδιά διώξανε τον βασιλιά
και του δώσαν τα πανιά του για να πάει στη δουλειά του
για να πάει στη Γερμανία να τον κάνουνε λοχία.

Έλα να δεις σπαθιά και γιαταγάνια
και κάμποσα Βουλγάρικα κεφάλια
εκεί ψηλά, ψηλά στο Σκρα επάνω

που πολεμάνε κατά του Γερμανού.

Της Αμύνης τα παιδιά διώξανε το βασιλιά
της Αμύνης το καπέλο έφερε τον Βενιζέλο
της Αμύνης το σκουφάκι έφερε το Λευτεράκι.

ΙΣΤΟΤΟΠΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΖΑΦΕΙΡΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΤΟΠΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος επιθεωρεί στρατιωτικό τμήμα της κυβέρνησης της Εθνικής Άμυνας

Απαντήσεις

Θέμα Α1

- **Σώμα δημοφρουρών** : σχολ. βιβλίο, σελ 213: Ένα από τα σπασμωδικά μέτρα που έλαβε ο Πρίγκιπας Γεώργιος μετά την έκρηξη της επανάστασης του Θερίσου (1905) ήταν και η ίδρυση σώματος δημοφρουρών. Πιο συγκεκριμένα, η Κρητική Βουλή, που ενεργούσε κατά τις εντολές του αρμοστειακού περιβάλλοντος, αφού δεν υπήρχε αντιπολίτευση, ψήφισε το νόμο «Περί ιδρύσεως σώματος δημοφρουρών», οι οποίοι θα στήριζαν την έννομη τάξη. Αυτούς τους αποκαλούσαν οι επαναστάτες «ροπαλοφόρους». Στην Κρήτη υπήρχαν πια δύο κυβερνήσεις, του Αρμοστή στα Χανιά και των επαναστατών στο Θέρισσο. Η διάσπαση ήταν πλήρης και η απειλή εμφύλιου πολέμου ήταν πλέον ορατή.

- **Λαϊκό κόμμα** : σχολ. βιβλίο, σελ. 93: Στα μέσα του 1910 οι Κοινωνιολόγοι ίδρυσαν το Λαϊκό Κόμμα, με αρχηγό τον Αλέξανδρο Παπαναστασίου. Βασικές προγραμματικές δηλώσεις του ήταν η αναμόρφωση του πολιτικού συστήματος και η επιβολή αρχών κοινωνικής δικαιοσύνης. Στις δεύτερες εκλογές του 1910 εξελέγησαν 7 υποψήφιοι του κόμματος, οι οποίοι παρέιχαν κριτική υποστήριξη στους Φιλελευθέρους.

- **Ανώτατη Διεύθυνση Περιθάλψεως :** σχολ. βιβλίο, σελ.141: Κατά την περίοδο του Εθνικού Διχασμού (1916-1917) η κυβέρνηση Βενιζέλου ίδρυσε στη Θεσσαλονίκη την «Ανωτάτην Διεύθυνσιν Περιθάλψεως» με σκοπό την περίθαλψη των προσφύγων από τη Μ. Ασία και την Ανατολική Θράκη.

- **Υπηρεσία Ανοικοδομήσεως Ανατολικής Μακεδονίας:** σχολ. βιβλίο, σελ. 140: «Πρόσφυγες ήλθαν το 1916 από την Ανατολική Μακεδονία, την οποία είχαν καταλάβει οι Βούλγαροι ως σύμμαχοι των Γερμανών. Μετά την λήξη των εχθροπραξιών το 1918, αυτοί (πρόσφυγες από την Ανατ. Μακεδονία) επέστρεψαν στις εστίες τους και η "Υπηρεσία Ανοικοδομήσεως Ανατολικής Μακεδονίας" μερίμνησε για την επανεγκατάστασή τους.»

Θέμα Α2

- Η εθνική αφύπνιση των Τούρκων, που είχε ξεκινήσει από τα τέλη του 19ου αιώνα, ενισχύθηκε μετά την εδαφική συρρίκνωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Ο τουρκικός εθνικισμός συνέβαλε στην εχθρική αντιμετώπιση των μειονοτήτων που ζούσαν στην Οθωμανική αυτοκρατορία. Στο στόχαστρο βρέθηκαν κυρίως οι Έλληνες και οι Αρμένιοι, καθώς είχαν συγκεντρώσει στα χέρια τους το μεγαλύτερο μέρος του εμπορίου και της βιομηχανίας της χώρας. Η εκκρεμότητα επίσης στο ζήτημα της κατακύρωσης των νησιών του ανατολικού Αιγαίου στην Ελλάδα επιδείνωσε τις σχέσεις Ελλάδας-Τουρκίας.

- Δύο μεγάλα εξωτερικά γεγονότα ήρθαν να ταραξουν πάλι την πορεία των κρητικών πραγμάτων: η προσάρτηση της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης από την Αυστρία και η ανακήρυξη της Βουλγαρίας σε βασίλειο, με ταυτόχρονη προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας. Η ελληνική κυβέρνηση του Γ. Θεοτόκη υπέδειξε στους Κρήτες την ανάγκη λαϊκών κινητοποιήσεων, για την κήρυξη της ένωσης με την Ελλάδα. Σε λαϊκή συγκέντρωση στα Χανιά εγκρίθηκε ομόφωνα το πρώτο ψήφισμα της ένωσης και η Κρητική Κυβέρνηση εξέδωσε με τη σειρά της επίσημο Ψήφισμα (24 Σεπτεμβρίου 1908).

Για την επίσημη έναρξη της νέας περιόδου της πολιτικής ζωής στην Κρήτη, σχηματίστηκε προσωρινή διακομματική Κυβέρνηση. Η Ελληνική Κυβέρνηση, για να μην προκαλέσει διεθνείς περιπλοκές με την αντίδραση της Τουρκίας, απέφυγε να αναγνωρίσει επίσημα την ένωση και περιορίστηκε σε παρασηνιακές οδηγίες στη νέα Προσωρινή Κυβέρνηση της Κρήτης.

Θέμα Α3

i. Τα αίτια της επανάστασης του Θερίσου

- Η αυταρχικότητα του Πρίγκιπα
- Ο υπερβολικά συντηρητικός χαρακτήρας του συντάγματος
- Ο παραγκωνισμός Κρητών αγωνιστών και η αντικατάστασή τους από Αθηναίους συμβούλους του Πρίγκιπα
- Η αντιπαράθεση Βενιζέλου – Πρίγκιπα σχετικά με τους χειρισμούς στο εθνικό θέμα της Κρήτης (ένωση με την Ελλάδα)

ii. αφορμές που οδήγησαν στην επανάσταση του Θερίσου

- 18 Μαρτίου 1901 :

Ο Πρίγκιπας απολύει τον Βενιζέλο από το αξίωμα του υπουργού

Αντίδραση του Βενιζέλου μέσω του Τύπου

Αδιαλλαξία και αυταρχισμός του Πρίγκιπα

Σχηματισμός «Ηνωμένης Αντιπολίτευσης»

- Τέλος 1904 :

Ανελεύθερα μέτρα του Πρίγκιπα κατά τη διάρκεια της προεκλογικής περιόδου που οδηγεί σε ⇒

Απόφαση της αντιπολίτευσης για αποχή από τις εκλογές

- 26 Φεβρουαρίου 1905 :

Προκήρυξη της αντιπολίτευσης με αίτημα την αλλαγή του συντάγματος

Προετοιμασία για επανάσταση

Θέμα Β1

- i. Όσον αφορά τη δομή του βενιζελικού κόμματος, αυτό ήταν σε μεγάλο βαθμό προσωποπαγές. Ο Βενιζέλος, με ισχυρή θέση στο Κοινοβούλιο και μεγάλο κύρος, είχε τα πάντα υπό τον έλεγχο του, όπως και ο Τρικούπης. Οι σύνδεσμοι Φιλελευθέρων που είχαν ιδρυθεί δεν έπαιζαν κάποιον ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτικής του κόμματος και δεν διέφεραν σημαντικά από τις τοπικές ομάδες φίλων που σχημάτιζαν τα παραδοσιακά κόμματα. Το 1912 άρχισε να αναδιοργανώνεται το κόμμα, με την ίδρυση Λέσχης Φιλελευθέρων στην Αθήνα και σε ορισμένες άλλες εκλογικές περιφέρειες. Οι βενιζελικοί είχαν πλάσει στο νου τους ένα ιδεατό κόμμα, χωρίς τις μικρότητες και τις διχόνοιες της παλιάς πολιτικής ελίτ, όμως αυτό δεν είχε σχέση με την πραγματικότητα. Η ηγεσία έπρεπε αναγκαστικά να λαμβάνει υπόψη κοινωνικά και τοπικά συμφέροντα καθώς και αντιπαλότητες ανάμεσα σε στελέχη, όπως συνέβαινε και σε κάθε άλλο κόμμα.
- ii.
  1. γ
  2. ε
  3. α
  4. β
  5. δ

Θέμα Β2

Οι μεταγενέστερες εξελίξεις της συμφωνίας της Άγκυρας (1930) έδειξαν ότι οι προσδοκίες από τη λύση που δόθηκε σε κάποια ζητήματα με τις ελληνοτουρκικές συμφωνίες του 1930 διαψεύστηκαν. Βέβαια, για ένα μεγάλο διάστημα δεν σημειώθηκαν τριβές μεταξύ των δύο κρατών και δεν αμφισβητήθηκαν τα μεταξύ τους σύνορα. Αυτό ήταν και η βασική επιδίωξη του Έλληνα πρωθυπουργού. Ο συμψηφισμός όμως των ανταλλάξιμων, ελληνικών και μουσουλμανικών περιουσιών, προκάλεσε θύελλα αντιδράσεων ανάμεσα στους πρόσφυγες. Με τη συμφωνία αυτή η κατά πολύ μεγαλύτερη περιουσία των ανταλλάξιμων Ελλήνων ορθοδόξων της Τουρκίας εξισώθηκε με την αντίστοιχη περιουσία των μουσουλμάνων της Ελλάδας. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την παρακράτηση του 25% της προκαταβολής της αποζημίωσης από την Εθνική Τράπεζα και της άρνησης διακανονισμού των προσφυγικών χρεών, απομάκρυνε τμήμα του

προσφυγικού κόσμου από την εκλογική βάση του κόμματος των Φιλελευθέρων και συνέβαλε στην ήττα του στις εκλογές του 1932 και του 1933.

Οι περισσότεροι πρόσφυγες, ψυχικά τραυματισμένοι και με το άγχος πρώτα της επιβίωσης και αργότερα της βελτίωσης της ζωής τους, εξέφραζαν συχνά παράπονα για την αντιμετώπιση του κράτους, αλλά και των γηγενών κατοίκων του. Κατηγορούσαν το ελληνικό κράτος ότι με την υπογραφή της Σύμβασης ανταλλαγής της Λοζάνης και του ελληνοτουρκικού Συμφώνου του 1930 παραβίασε βασικά δικαιώματά τους• ότι αποζημιώθηκαν μόνο κατά ένα μέρος για την περιουσία που εγκατέλειψαν στις πατρίδες τους• ότι, τέλος, η ανταλλάξιμη περιουσία δεν περιήλθε πάντοτε σε αυτούς. Πράγματι, παρά την ύπαρξη νόμων (ήδη πριν από το 1922) που απαγόρευαν τη μεταβίβαση της μουσουλμανικής ακίνητης ιδιοκτησίας, η έλλειψη κτηματολογίου, η ανυπαρξία, σε πολλές περιπτώσεις, τίτλων ιδιοκτησίας και η δυσκολία στην οριοθέτηση ή την περιφραγή της, συνέβαλαν στο να περιέλθουν τέτοιες εκτάσεις σε ντόπιους. Αλλά και το ίδιο το κράτος κάποιες φορές παραχώρησε ανταλλάξιμη περιουσία σε γηγενείς ακτήμονες ή σε ευαγή ιδρύματα.

Θέμα Β3

Στη διάρκεια της Επανάστασης τον 1821 σημειώθηκαν μετακινήσεις ελληνικών πληθυσμών από διάφορα μέρη της Οθωμανικής αυτοκρατορίας προς την επαναστατημένη Ελλάδα. Οι ομαδικές αυτές μεταναστεύσεις μπορεί να θεωρηθούν αφετηρία του προσφυγικού ζητήματος.

Για τις προσφυγικές αυτές μετακινήσεις οι ιστορικές πηγές είναι πολύ περιορισμένες, γιατί οι ιστοριογράφοι και οι περιηγητές της εποχής ασχολήθηκαν κυρίως με τα πολιτικά και στρατιωτικά γεγονότα του Αγώνα. Η σημασία τους όμως ήταν πολύπλευρη για την ιστορία του τόπου: διαμόρφωσαν το δημογραφικό χάρτη της ανεξάρτητης Ελλάδας και συνετέλεσαν στη γνωριμία και την πνευματική αλληλεπίδραση των Ελλήνων μεταξύ τους. Έτσι, η διαδικασία συγκέντρωσης και συγχώνευσης των ελληνικών πληθυσμών, σε αντίθεση με το γεωγραφικό κατακερματισμό τους στα χρόνια της τουρκοκρατίας, βοήθησε στη συγκρότηση του νέου ελληνικού κράτους.

Θέμα Γ1

Μια πηγή σε γενικές γραμμές:

Επιβεβαιώνει και, συνακόλουθα, **τεκμηριώνει** τις πληροφορίες του σχολικού βιβλίου, **επεξηγεί** και **διασαφηνίζει** σε αναλυτικότερη διατύπωση τα περιληπτικής διατύπωσης ιστορικά δεδομένα του σχολικού βιβλίου, **παρέχει πρόσθετα στοιχεία** για ένα θέμα (λ.χ. προσδιορίζοντας επιπλέον λόγους, αίτια, συνέπειες κι αποτελέσματα για ένα ζήτημα – πέρα από όσα δίνει το σχολικό βιβλίο), **καταθέτει μια αντίθετη άποψη** και συνακόλουθα διαφοροποιείται από αυτή που υποστηρίζεται στο κείμενο του σχολικού βιβλίου, ή αποτελεί **συνδυασμό** των παραπάνω.

Ο μαθητής είναι υποχρεωμένος αρχικά να αντιληφθεί τη σχέση της πηγής με το σχολικό βιβλίο και στη συνέχεια να αξιοποιήσει το κείμενο της πηγής, για να ενισχύσει την απάντησή του. Η μέθοδος που κρίνεται προτιμητέα είναι η σύνθεση. Με τη μέθοδο της σύνθεσης, ο μαθητής επιχειρεί να συνδυάσει τα δεδομένα του βιβλίου με αυτά της πηγής. Θεωρείται ότι διαθέτει υψηλότερο συντελεστή δυσκολίας, άρα και ανταποδοτικότητα στη βαθμολόγηση. Κατά την ανάγνωση της

πηγής πρέπει ο υποψήφιος να εντοπίσει τα στοιχεία εκείνα που έχουν νοηματική συνάφεια με όσα ο ίδιος γνωρίζει από το σχολικό βιβλίο. Αποτελεί, βεβαίως, προϋπόθεση η επαρκής γνώση του κειμένου του σχολικού βιβλίου, μια και είναι η βάση, στην οποία θα εδρασθεί η απάντηση στην ερώτηση.

Ενδεικτική ανάλυση

Ήδη από το 1912, μετά τη σαρωτική νίκη του στις εκλογές, ο Βενιζέλος ήταν κυρίαρχος του πολιτικού παιχνιδιού, χωρίς ουσιαστική κοινοβουλευτική αντιπολίτευση. Το 1913, τον βασιλιά Γεώργιο Α' διαδέχθηκε στο θρόνο ο Κωνσταντίνος, στον οποίο ο Βενιζέλος, ένα χρόνο νωρίτερα, παραχώρησε το αξίωμα του αρχιστράτηγου.

Μέχρι το 1915 οι δύο ισχυρές προσωπικότητες δεν ήρθαν σε σύγκρουση, κατάσταση που επρόκειτο να αλλάξει δραματικά μέσα στην επόμενη διετία. Αυτό το πολιτικό κλίμα αντανακλάται και στα παραθέματα. Η δευτερογενής πηγή «Της Αμύνης τα παιδιά» ένα τραγούδι – μια κυβέρνηση>> επιβεβαιώνει το εκρηκτικό κλίμα της εποχής που οδήγησε σε βίαιες συγκρούσεις και τελικά σε διχασμό των πολιτών της χώρας με ολέθριες συνέπειες. Αντίστοιχη είναι και αίσθηση που αποπνέει το τραγούδι "ο Μακεδών" αλλά και το φωτογραφικό ντοκουμέντο.

Με αφορμή τον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, εκφράστηκαν διαφορετικές απόψεις ως προς τη σκοπιμότητα ή μη της συμμετοχής της Ελλάδας στον πόλεμο.

Οι Φιλελεύθεροι τάσσονταν υπέρ της συμμετοχής στον πόλεμο, στο πλευρό της Αντάντ, επειδή προσδοκούσαν ότι με αυτόν τον τρόπο η Ελλάδα θα είχε εδαφικά οφέλη.

Ο βασιλιάς και το Γενικό Επιτελείο είχαν διαφορετική εκτίμηση. Θεωρούσαν ανεύθυνη τη θέση των Φιλελευθέρων, εκτιμώντας ότι η έκβαση του πολέμου ήταν αβέβαιη και θα μπορούσαν να νικήσουν οι Κεντρικές δυνάμεις.

Η κατάσταση εξελίχθηκε ραγδαία και οδήγησε σε εθνικό διχασμό. Δεδομένης της κυριαρχίας της Αγγλίας στην ανατολική Μεσόγειο, και παρά τους δεσμούς του με τη Γερμανία, ο Κωνσταντίνος δεν μπορούσε να ζητήσει συμμετοχή στον πόλεμο στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων, γι' αυτό έλαβε θέση υπέρ της ουδετερότητας της Ελλάδας. Η εμμονή του Κωνσταντίνου στη θέση αυτή, τον οδήγησε να δράσει με τρόπο που υπέσκαπτε τα θεμέλια του πολιτικού συστήματος.

Οι πληροφορίες του σχολικού εγχειριδίου επιβεβαιώνονται και από το παράθεμα Α, όπου αναφέρεται ότι οι Βούλγαροι ήδη είχαν εισβάλλει στη Μακεδονία και οι Ιταλοί απειλούσαν την Ήπειρο. Μπροστά σ' αυτήν την έκρυθμη κατάσταση ο βασιλιάς και η κυβέρνηση των Αθηνών αδρανούσαν και τηρούσαν ουδέτερη στάση. Η κατάσταση έμοιαζε πλέον απειλητική για τα εθνικά συμφέροντα ειδικά αφού ο βασιλιάς, ανέπτυξε μυστική διπλωματία εν αγνοία της κυβέρνησης, καταφεύγοντας ακόμη και σε παράνομα μέσα (π.χ. παράδοση απόρρητων διπλωματικών εγγράφων στους Γερμανούς.)

Το 1915 προκάλεσε δύο φορές την παραίτηση της κυβέρνησης. Οι εξελίξεις καταγράφονται αναλυτικότερα στο παράθεμα Α. Όσα ακολούθησαν ήταν αποτέλεσμα του κινήματος της Εθνικής Άμυνας, το

οποίο οργανώθηκε από ντόπιους παράγοντες με στόχο να αποκατασταθεί η λαϊκή κυριαρχία και να απομακρυνθούν οι εξωτερικοί εχθροί που απειλούσαν τη Μακεδονία.

Στις εκλογές που προκηρύχθηκαν μετά τη δεύτερη παραίτηση του Βενιζέλου, δεν συμμετείχαν οι Φιλελεύθεροι, καθώς θεωρούσαν την ενέργεια του βασιλιά ως παραβίαση του συντάγματος. Εκδηλώσεις βίας και φανατισμού δημιούργησαν χάσμα ανάμεσα στις δύο παρατάξεις και κυριάρχησε το μίσος. Όποιος ήταν κατά του πολέμου, κινούσε αμέσως την υποψία στους Βενιζελικούς, ότι ήταν κατά της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας, κατά των εθνικών συμφερόντων. Οι Αντιβενιζελικοί έβλεπαν στο πρόσωπο των Βενιζελικών βίαιους πράκτορες της Αντάντ, που μάχονταν τον βασιλιά, κατέστρεφαν την ενότητα του έθνους και έθεταν σε κίνδυνο το κράτος. Τα δύο κόμματα διέφεραν όλο και λιγότερο μεταξύ τους στην πολιτική πρακτική και την προπαγάνδα, παράλληλα όμως όλο και περισσότερο ενισχυόταν ο διπολισμός. Στα μέσα του 1916 το Κοινοβούλιο χάθηκε ουσιαστικά από το προσκήνιο. Το κλίμα της εποχής επέτρεψε να συμμετάσχουν στη διαμάχη και στρατιωτικοί, οι οποίοι δημιούργησαν δύο οργανώσεις αντίθετες μεταξύ τους, ανάλογα με το αν τα συμφέροντα κάθε ομάδας εξυπηρετούνταν από τον πόλεμο ή την ουδετερότητα. Στις 26 Σεπτεμβρίου ο Βενιζέλος συγκρότησε δική του κυβέρνηση στη Θεσσαλονίκη.

Όπως αναφέρεται και στο παράθεμα Α η επιτροπή του κινήματος έπεισε τον Ελευθέριο Βενιζέλο να αναλάβει την αρχηγία της Εθνικής Άμυνας και με τους δύο βασικούς συνεργάτες του ήρθε στη Θεσσαλονίκη και εγκατέστησε το Σεπτέμβριο του 1916 τη δεύτερη κυβέρνηση της χώρας. Η Θεσσαλονίκη θεωρούνταν πλέον η **πρωτεύουσα ενός δεύτερου ελληνικού κράτους, με κυβέρνηση που την συγκρότησαν ο Ελευθέριος Βενιζέλος, ο ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης και ο στρατηγός Παναγιώτης Δαγκλής** Ήταν η **«Προσωρινή κυβέρνηση της Τριανδρίας».** Αναφορά σε αυτήν την κυβέρνηση υπάρχει και στους στίχους του τραγουδιού "ο Μακεδών", όπου της αποδίδεται η απομάκρυνση του βασιλιά και των φιλοβασιλικών βουλευτών από την Αθήνα. Η προσωρινή Κυβέρνηση της Τριανδρίας, δεν είχε πρωθυπουργό και ασκούσε συλλογική εξουσία με τους τρεις ηγέτες. Τη διχαστική αυτή κυβέρνηση, που διέπονταν από αντιμοναρχική και πατριωτική ιδεολογία, συγκρότησαν συνωμοτικά στα τέλη του 1915 στρατιωτικοί και πολιτικά πρόσωπα της Θεσσαλονίκης που αντιδρούσαν στην ουδέτερη αλλά στην ουσία στη φιλογερμανική στάση του Παλατιού, ήταν αντιμοναρχικοί, δημοκρατικοί και προσκείμενοι στον Ελευθέριο Βενιζέλο.

Για τους πρωταγωνιστές της Τριανδρίας γράφτηκε στα χρόνια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, μετά το 1916, το τραγούδι «Ο Μακεδών» (αρχικός τίτλος που αναφέρεται στον Ελευθέριο Βενιζέλο) που είναι γνωστότερο από νεότερες διασκευές με τον τίτλο «Της Αμύνης τα παιδιά». Έχει καταγραφεί ως παραδοσιακό τραγούδι κι είναι άγνωστος ο στιχουργός και ο συνθέτης του.

Οι συγκρούσεις πήραν σταδιακά διαστάσεις εμφυλίου πολέμου. Η Εθνική Άμυνα έδρασε στη Θεσσαλονίκη από τις 26 Σεπτεμβρίου του 1916 ως τις 14 Ιουνίου του

1917, όπως καταγράφεται και στην πηγή Α, ενώ η πόλη αποτελούσε το κέντρο του Μακεδονικού Μετώπου, των συμμάχων της Αντάντ, Άγγλων και Γάλλων, που πολεμούσαν κατά του γερμανικού συνασπισμού του Α΄ παγκόσμιου πολέμου. **Μια από τις πρώτες ενέργειες της Τριανδρίας ήταν να οργανώσει και να εξοπλίσει μονάδες στρατού, που πήραν μέρος στα κοινά πολεμικά μέτωπα κατά των Βουλγάρων με τους συμμάχους, όπως στη μάχη του Σκρά και αλλού.** Μάλιστα στο τραγούδι τονίζεται η ηρωική παρουσία των Ελλήνων στη μάχη του Σκρά έναντι των Γερμανών. Ο στρατός της Εθνικής Άμυνας οργανώθηκε με στρατολογήσεις, εθελοντές και αυτομολήσεις από το «στρατό των Αθηνών». **Το φωτογραφικό ντοκουμέντο, μάλιστα, επιβεβαιώνει τη σημασία που έδινε ο ίδιος ο Βενιζέλος στην οργάνωση του στρατού της Εθνικής άμυνας.**

Οι Αντιβενιζελικοί άσκησαν τρομοκρατία στους αντιπάλους, ενώ ο Βενιζέλος κήρυξε έκπτωτο το βασιλιά, ο οποίος υπό την πίεση της Αντάντ εγκατέλειψε το θρόνο και τη χώρα, πληροφορία που διακρίνεται και στους στίχους του τραγουδιού επαναλαμβανόμενα, όπου ο βασιλιάς και οι σύμβουλοι του χαρακτηρίζονται ως θηρία ("Για τα παιδιά, τη νέα τριανδρία, που έδωξε από την Αθήνα τα θηρία" και "Της Αμύνης τα παιδιά διώξανε τον βασιλιά").

Οι Φιλελεύθεροι ανέλαβαν στην Αθήνα τη διακυβέρνηση και κήρυξαν τη χώρα σε κατάσταση πολιορκίας. Ο εθνικός διχασμός εξαπλώθηκε στο στράτευμα, καθώς ευνοήθηκαν οι αξιωματικοί της οργάνωσης «Εθνική Άμυνα» εις βάρος άλλων. Τα οφέλη, όπως αναφέρονται στο πρώτο παράθεμα, από τη δράση της κυβέρνησης της Τριανδρίας ήταν σημαντικά για τη χώρα σε πολιτικό, οικονομικό, πνευματικό και διπλωματικό επίπεδο, με σημαντικότερο ίσως τα σημαντικά εδαφικά οφέλη για τη χώρα μετά το τέλος του Α Παγκοσμίου Πολέμου ("Η κυβέρνηση της Τριανδρίας, με τον δημοκρατικό, κοινωνικό και προοδευτικό προσανατολισμό, βοήθησε ουσιαστικά τα εθνικά συμφέροντα μια και στάθηκε στο πλευρό των νικητών του Α΄ παγκόσμιου πολέμου και πήρε μέρος στη «μοιρασιά» με σημαντικά εδαφικά κέρδη στις τελικές συνθήκες"). Η κυβέρνηση παρέτεινε τη θητεία της Βουλής, παρά την πίεση που ασκούσαν τα κόμματα της αντιπολίτευσης και τελικά, η κυβέρνηση των Φιλελευθέρων οδήγησε την Ελλάδα στον πόλεμο στο πλευρό της Αντάντ, αποσκοπώντας, όπως προαναφέρθηκε, στην ικανοποίηση εθνικών διεκδικήσεων. Οι Αντιβενιζελικοί διαφωνούσαν και παρακολουθούσαν με δυσαρέσκεια τις εξελίξεις, καθώς τάσσονταν υπέρ της διατήρησης των εκτός Ελλάδος ελληνικών πληθυσμών και υπέρ της ευκαιριακής προσάρτησης εδαφών χωρίς κίνδυνο. Ο εθνικός διχασμός έφτασε στο αποκορύφωμά του με την απόπειρα δολοφονίας του Βενιζέλου και τη δολοφονία του Ίωνος Δραγούμη, το 1920.

